

TARISZNYÁSOK

Azt mondják, hogy az okos ember azt is tagadja, amije van, a bolond meg azzal is dicsekszik, amije nincs. Nem tudom, melyiknek van igazsága, mert eddig egyikhez sem tartoztam. Nincs élményem e két fogalom gyakorlatából. Annnyit meg tudok magamról állapítani, hogy bolond nem vagyok (ami még nem múlta idejét), mert nyögve bár, de elszámolok tizig oda is, meg vissza is. Ez pedig nem csekély tudomány, különösen hátrafelé. Lám, a rák is csak maga van az egész világon, ami e bölcsességes haladás élő példájaképp igazol engem a minden titkok iszapos fenekén. Viszont okosnak még eddig nem sikerült lennem, mert mindig olyan szegény voltam, mint a templom egere, aminek kivarasodik a talpa a sok haszontalan szaladozásban. Nem hiába mondják mindig, hogy „neked még most sem ért meg az eszed, hiába sütte harmincnyolcévig az áldott nap a fejedet, még mindig ilyesmit csinálsz?” Kezdem belátni, hogy igazuk van. Már én is elszaggattam jónéhány pár bocskort meg szebb jövőt a futkosásban, de úgy látom, hogy minden haszontalan. A sors már varrja a tarisznyákat. Hiába, a gyümölcs nem messze esik a fájától, s ez örök igazság, ezen nem változtat még a kis Burján sem, pedig az ugyancsak bölcs ember, sem a Pap Pali, akire azt szokták mondani, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze, csak a Pali bácsié nem. Az is úgy tett, mikor a mezsgyét forgatták, odaállt a karóhoz, és mindig a szomszéd felé integetett: „Még, még, arrább, arrább!” Rendszerint elszántatott a béressel egy-egy barázdát a szomszédéból. No dehát ő tehette, neki volt mivel, meg hát elég okos ember volt hozzá. Az őseim egy csöppet sem voltak különbek nálam, sem bolondok, sem okosok, s hozzá elég szép időket értek anélkül, hogy napszemüveget használtak volna. Koránkelő béresek, pásztorok, csőszök meg kolduskák voltak az áldottak, kiknek szemét megedzették a tündöklő hajnalok, meg a sötét éji tapogatózások.

Hétéves voltam, egyszerű gatyás pendelyes gyermek, akinek búbjára élvezettel nyomták a barackokat, mikor mihozzánk is besandított a szerencse. Az oldalablaknál ültem, apám kopott katonaládáján, hangosan dobolva sarkaimmal az oldalán és néztem az apámat, aki az asztalra könyökölve kupaktalan pipájából szopogatta ki anyámnak a válaszokat. Öregapám pedig a kuckóból csüngette ki ezüstfürtös fejét és hallgatta apámék tervezését.

— No, oszt ha eladod, hová megyünk azután. Kiülünk a gödörpartra?

— Nézd asszony, — mondta apám, — veszünk egy kisebbet, meg pénzünk is marad, oszt tesszük magunkat.

— Ettől akarsz kisebb házat, ahová ha ketten bemegyünk, háromnak ki kell menni, hogy elférjenek?

— Nem az épületre gondolok én, hanem a portára. Fele árát kapok nagyobb házat kisebb portával.

— Nemhogy inkább kimennénk valahová cselédnek — szipogta anyám, aki már magát a gödörparton látta.

— Hová menné? — mondotta apám. — Nem látod, hogy az ördögnek se kellesz? Így bár a megmaradt pénzen beveszünk egyet-mást, meg árendálunk dinnyeföldet, oszt megleszünk valahogy.

Hallgattak, Nekem is elált a lábam a dobogással s gondolatban hatalmas dinnyekarajokat majszoltam, fülig belebújva az ízes falatokba.

— Halljátok, mondanék én valamit — szólalt meg öregapám, miközben cuppogásokat ütögetett tenyerébe csempe piros pipájával.

Apám feléje fordított; fejfelé jelezte, hogy nyitva áll a füle az öreg szavaira.

— Nem vótam én se báró, se gróf — tömködött bele a zacskóba öregapám, miközben az állával lökdöste előre a szavakat.

— Aszt tudom — hagyta rá apám.

— No hát akkó — kapta zápfogára a pipát, — tarisznyát varrjátok nekem oszt dicsértessék a Jézus...

— Micsoda? — csapta össze kezeit anyám — tán kódujni akar ke menni?

— Hát oszt — lökött ki egy pofa füstöt az öreg.

Tán csak nem ment el kendnek a jobbik esze? — tekintett rá rémulten anyám.

— Inkább meggyütt, lányom, nincs abba semmi. Nem mondassák, hogy vót neki, oszt eltékozolta. Öregapád is az volt, oszt mi baja lett. Mikó meghalt, egy ház ára volt a szalmazsákjában.

— Úristen! — rémuldözött anyám, hol apámra, hol az öregre nézve.

Apám mosolygott, sűrű füstbe takarva magát, bele-bele vakart a tarkójába.

— Engedély kell ahhoz, apja — szólt az öreg felé.

— Hát má csak ad a jegyző. Harminc évig voltam az apjánál kocsis, ötöt is sokat lovagoltattam a térgyemen.

— De még illet! Még csak az kó! — ringatta fejét anyám, nem találva kezeinek helyét.

Újból csönd ereszkedett közénk, csak a pipák szipogása pattogott bele a szótlanúságba. A februárvégi délutáni nap bemosolygott a szobába, ahol négyecskén üldögéltünk, lábunk elé bámulva, mintha előttünk folyna el sorsunk, mint egy titokzatos mély folyam, ami hátán hordja hullámos jövőnket.

— Ó, apám, apám! — ingatta jobbra-balra fejét anyám. — Még ilyet kitalál? Kódúni menni? Mit szól a falu?

— Szóljon, amit akar, lányom. Éhen nem halhat meg az ember — válaszolta az öreg.

Lefekvésig alig szóltak egymáshoz egy-két szót, mindenki a maga gondolataival volt elfoglalva. Láttuk magunkat, mint kegyelemből élőkét, akiket a szájalom tart el s mindenki megmosolyog. Anyám a végtelenségig tiltakozott, könnyeit szürcsölgetve, s már mindenbe beleegyezett volna, csak abba nem, hogy öregapám koldulni menjen.

Apám pedig tüzelgette:

— Mondd, mi van abba? A Kis Pista édesapja gazdag ember volt, oszt minden nap megfordult Szikicsen. Nem láttad, milyen tömött tarisznyával érkezett mindig vissza.

— Nem bánom én, ha éhenhalok is, de az apámat nem engedem koldulni menni. Inkább én megyek el szógálni! — veszekedett anyám.

Csak úgy tudott nyugodtan elaludni, hogy apám megígérte neki, másnap botot vesz a hóna alá és összejárja a lehető összes tanyavilágokat hely után, hogy elszegődjék.

Úgy is tett. Alig pitymallott, zsebében egy darab szárazkenyérrel már útra is kelt, a vidéki határok felé. Egész nap szorongva vártuk, mind a hárman, kiszínezett jövővel, beleélve magunkat a mezei virágok szűztiszta gyönyöreibe, ahol megszűnik a nyomor, s még tejjel is locsolgathatjuk öregapám dinnyéit, amit a szokásos bérbekapott kukoricaföldön ültet. Én már nyulakat zavarásztam, disznókat őriztem gondolataimban zöld selymes mezőn délibábok alatt.

Nehezen, de eljött a várvavárt este. Millió kapulesés közben egyszer csak belépett apám. Anyámnak még a szíve dobbanását is meghallottam, amikor meglátta apámat, amint a hóna alatt lévő bottal benyitott a szobába.

— Űm, mna! Itthon vagyok — támasztgatta az ajtó mögötti sarokba a botját apám.

— No mi van? — állt meg előtte az asztalra támaszkodva az anyám, s úgy leste tőle a szót, mint macska az egeret, szemrebbenés nélkül.

— Mi vóna? — vetette le magát apám a székre.

— Összejártam még a szenttamási határt is, azt mondják, hogy az is sok, ami van. Aki meg a helyin van, az mindent megcsinál, hogy e ne bocsássák. Úgy kapaszkodik a gazdájába, mint bógáncs a gatyaszárba. Mehetsz, ahová akarsz. Nem kell a munkás sehova.

— Iaj istenem, mi lesz akkó velünk? — tántorgott el az asztaltól anyám. — Itt halunk meg éhen!

— Nem megmondtam? — pislogott ki a kuckóból öregapja, aki dohány hiján a pipaszárat vagdosta el, hogy azt rakja be a bagó helyett.

— Hónap megpróbálok ezzel a házzal valamit — meredt maga elé apám, míg anyám elébe tette a kemencében sült három hájába krumplit meg az égett málédarabokat.

Korán és szótlánul feküdtünk le. Kifogyóban volt belőlünk az életkedv, mint lámpánkól az újjnyi olaj, amit úgy kértünk a szomszédban kölcsön.

Ballábal, egymásra morogva keltünk ki az ágyból. Engem is fölrázták, hogy menjek el a Viktor néniékhez krumpliért, persze hitelbe. Tíz óra felé verődünk haza, kiki a maga sikertelenségével. Nekem nem adtak krumplit, azt mondták, majd ha az előbbit kifizetjük, akkor megint adnak. Apám pedig, a cenzárnál járt, hogy eladja a házat, holtrészegen jött haza, azzal, hogy el is adta, háromszori kifizetésre, amihez csak anyám beleegyezése hiányzik, s máris pénz üti a markunkat. Anyám azt hitte, hogy az ég szakadt rá, mikor apám az egyességgel előállt. Csak az volt a szerencse, hogy anyám nélkül nem kaphatott foglalót sem, mert biztosan átszűrte volna magán. Így az egész ivás csak azért történt, hogy apámat a vevő rávegye a háromszori részletre. Sohasem emlékszem annyi kínra, mint amennyit anyám azokban az órákban lélekben átélt, mikor apám ott hempergett részegen a kemence előtti kiságyon. Hiába dörgölöztem hozzá, a könnyeit nem tudtam elállítani.

Eszre sem vettük öregapánk eltűnését, magára öltögette rongyos gúnyait és kiosont a házból. Jó két óra hosszának utána láttuk az utcáról bejönni, amint görnyedt alakjával elhúzott az oldalablak előtt.

— Hun vót ke? — állt elébe ölen összetett kezekkel az anyám.

— A dógomon, lányom — tipegett az asztalhoz öregapám s a zsebéből kiforgatta a csikliket, amit útközben szedegetett. — Ehun van e! — nyúlt bele a belső zsebébe, s egy írást húzott elő, amin a község pecsétje lilázdott. — Itt az engedély — tartotta anyám elé a remegő papiroost. — Szó nélkül ideadta a jegyző. Azt mondta: Megérdemli kend Misa bátyám, mert jóra való, rendes ember vót ke... — S mintha egy kicsit büszke is lett volna, míg kizötyögte magából a szavakat.

— Ūristen! — csapta össze kezét anyám, s fölakadt szemmel a kiságyra zuhant, amin apám feküdt. Az el nem tudta képzelni, hogy mi szakadt rá, úgy ugrott föl, mint a nyúl.

— Mi az? Mi az? Mi van anyáddal? — perdült le mellőle és nem tudta, hogy mihez is kezdjen, vagy még talán azt sem, hogy hol van.

— Öregapja meghozta az írást — szepegtem neki.

— Milyen írást? — fordult az öreg felé apám.

— Hát a kódulási engedélyt — mosolygott az öreg.

— Oszt ezé kell elszédülni? — ugrik a vizeskancsóért apám, nyakon lötytyintve vele az anyámat.

Rövid ideig megint kitisztult az ég, úgy ültünk ott, mint eső után a bógáncsok, arra várva, hogy kibe ragadjunk bele.

— Hát itt má más megoldás nincs — törte meg apám a csöndet. — A házat nem bírom eladni, cselédnek nem köllök, mondjon a falu amit akar, igaza van apjának! Nem volt se báró, se gróf...

— Hászén — nyújtotta ki apám felé a kuckóból dohányzacskóját az öreg, aminek az aljában alig volt egy pipára való abból, amit az utcán szedegetett.

Nehezen bár, de megtört anyám is, belátta, hogy itt más kiút nincs, az sem megoldás, hogy ő menjen el szolgálni, mert hát hova? Egydecis tüveggel a kezemben lódítottak át újból a szomszédba petroleumért. Annak a világánál varrt az anyám alsó csíkos szoknyájából két tarisznyát az öregnek, amivel reggel koldulni indul.

Egy hétig az utcára sem mertünk kimenni szegyenletünkben, hogy koldusokká váltunk, akiket az alamizsna tart el. Öregapám pedig szorgalmasan járta a falukat, esőt, szerencsét imádkozgatva, s telt tarisznyákkal érkezett mindig haza, amiben liszt, szalonna, kenyérdarab, sőt néha kolbászdarab meg alma és kalács is akadt. Huszonötparák is fénylettek nála, néha a kolduskereszt is hozott egy-egy kékhasú nagykerekes tízdinárt a házhoz, mikor halotthoz hívták. Lassan gyűlt a vagyon, ha halottnál volt, elkapta a ruháit, rendszerint azt, amiben az illetőt hempergette a halál. Úgyanyyira ment már, hogy föl is öltözködtünk mindannyian. Különösen Szikicsről sokat hozott, minden háznál kapott valamit. Mire eljött a kítavasodás ideje, már malacvételre is jutott, amit majd mosogatólével, meg egy-egy szárazabb kenyérdarabbal, pipaccsal fölnevel az ember.

A falu már megszokott bennünket. Elejével még nagy szemeket meresztettek ránk, öregapámat meg is kérdezték: — „Mi az Misa bácsi, hát már kend is? Hiába nevelte föl kend az Andrást?” De ilyenkor öregapám mindig azt mondta: — A gyümölcs nem messze esik a fájától...

Később már elébe mentem, sokszor egész a falu széléig, s már ott belekutattam a tarisznyákba, hogy mi lehet benne valami ízesebb csemege. Mindig tartogatott a részemre egy-egy almát, körtét, vagy aminek a szezonja volt. Mikor eljött az ős, akkor voltam a legboldogabb. Sohasem ettem anyyi gyümölcsöt s olyan jóízű szőlőt, mint amit akkor öregapám hordott.

Apám is munkát kapott, s már nem egy, hanem három malac is volt az ólban. Többször mondogatták az öregnek, hogy most már ne menjen ke sehova, van miből megélni, de ő hallani sem akart felőle, beleszokott, már nem is tudott volna élni nélküle.

Két évig húzta a tarisznyákat, végigporolva a falusi utcákon. Sok-sok kutyaharapást begyógyított anyám neki öreg lábain, amiken alig-alig tántorgott, de ment mindaddig, míg egy tavaszon a föld lenge párájával be nem takarta magát a lelke, amit mintha most is látnék ott lebegni tavasz táján a falu fölött, amint arra vár, hogy a naphoz ivódjon a tisztá magasságok közé.